

3. Джерела інвестицій та їх економічне регулювання / Герасимчук М., Галиця І., Задорожна О. та ін. – К.: Інститут економіки НАН України, 1999. – 159 с.
4. Кириленко І. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / І. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 1. – С. 40–46.
5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Дніпропетровській області Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dneprstat.gov.ua
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
7. Фінанси підприємств: Підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.]; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – [5-те вид., перероб. та допов.] – К.: КНЕУ, 2005. – 547 с.
8. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова]; – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.

УДК 005.915: 658.15

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ ЙОГО РОЗВИТКУ

Жовтопуп М.М.

Харківський національний економічний університет

Основным звеном экономики в рыночных условиях хозяйствования являются предприятия, на которых решают вопросы производства продукции и предоставления услуг, которые нужны обществу, что, в свою очередь, является неотъемлемой частью финансово-устойчивого развития предприятий.

Ключевые слова: финансовая устойчивость; абсолютная устойчивость; коэффициенты: автономии, финансовой устойчивости, обеспечения собственными средствами, соотношения привлеченных и собственных средств, долгосрочного привлечения заемных средств, финансовой зависимости; внутренние и внешние факторы финансовой устойчивости.

Companies deciding problems of production and services which society needs, that in its turn is an integral part of financial sustainability of enterprises, are the main element of market economy in economic conditions.

Key words: financial stability; absolute stability; coefficients of: autonomy, financial stability, support by own funds, borrowed and own funds ratio, long-term mobilization of borrowed current assets, financial dependence; internal and external factors of financial stability.

Постановка проблеми. Підприємства, які працюють в умовах ринкових відносин, несуть повну відповідальність за своїми зобов'язаннями перед ланками фінансово-кредитної системи, постачальниками, своїми працівниками, а також за результати своєї виробничо-фінансової діяльності. Тим самим важливим фактором фінансової стійкості підприємства є рівень забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями, що, у свою чергу, впливає на кінцевий підсумок фінансових результатів діяльності господарюючих суб'єктів.

Визначення фінансової стійкості підприємства є на даний час актуальною та важливою проблемою в умовах ринку. Це пояснюється тим, що недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства навіть до банкрутства, а надлишкова – перешкоджатиме розвитку, призводитиме до вповільнення оборотності коштів та зменшення прибутку. Якщо підприємство буде фінансово-стійким, то воно буде мати перевагу перед іншими підприємствами.

Аналіз останніх досліджень. Цю тему досліджували такі вчені-економісти, як М.В. Афанасьєв, А.Б. Гончаров, Т.Б. Бердникова, А.П. Градова, Н.Н. Селезньова, А.Д. Шеремет, О.С. Філімоненков, О. Марченко, В. Мирончук, О.І. Тулай.

Викладення матеріалу. Під сутністю фінансової стійкості підприємства розуміють забезпечення запасів і витрат джерелами коштів для їх формування.

Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним. Або фінансова стійкість підприємства – це такий його стан, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок

грошових надходжень від господарювання, отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучення джерел коштів для їх формування [1, с. 344].

Фінансову стійкість підприємства можна визначити, як стан фінансових ресурсів, за якого підприємство може вільно маневрувати грошовими коштами, щоб шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробництва.

Фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безпосередньому процесу виробництва та реалізації продукції.

Фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства [2, с. 111–112].

Для характеристики фінансової стійкості підприємства використовується система абсолютних та відносних показників. Найбільш узагальнюючими абсолютними показниками фінансової стійкості є відповідність або невідповідність (надлишок або нестача) джерел коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між сумою джерел коштів і сумою запасів і витрат.

За рівнем покриття різних видів джерел суми запасів і витрат розрізняють кілька видів фінансової стійкості підприємства:

- 1) абсолютна стійкість фінансового стану, коли власні джерела формування обігових активів покривають запаси і витрати. При цьому наявність власних джерел формування обігових активів визначається за балансом підприємства як різниця між сумою джерел власних та порівнянних до них коштів і вартістю основних фондів;
- 2) нормальний стійкий фінансовий стан, коли запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування обігових активів і довгостроковими позиченими джерелами;
- 3) нестійкий фінансовий стан, коли запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування обігових активів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів і позик [1, с. 344–345];
- 4) кризовий фінансовий стан – це стан, під час якого підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки в такій ситуації грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції (за винятком вартості власних акцій, викуплених у акціонерів), дебіторська заборгованість організації (за винятком заборгованості засновників по вкладах в статутний капітал) та інші оборотні активи не покривають навіть його кредиторської заборгованості (включаючи резерв майбутніх витрат і платежів) й інші короткострокові пасиви.

Оскільки позитивним фактором фінансової стійкості є наявність джерел формування запасів, а негативним фактором – величина запасів, то основними способами виходу з нестійкого і кризового фінансових станів є:

- 1) поповнення джерел формування запасів та оптимізація їх структури;
- 2) обґрунтоване зниження рівня запасів.

У світовій і вітчизняній практиці використовують сукупність показників для аналізу фінансової стійкості підприємства з точки зору структури джерел фінансування. Так, основними показниками, що характеризують фінансову стійкість і стабільність підприємства, є:

- 1) коефіцієнт автономії;
- 2) коефіцієнт фінансової стабільності;
- 3) коефіцієнт забезпечення власними коштами;
- 4) коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів;
- 5) коефіцієнт довгострокового залучення позичкових коштів;
- 6) коефіцієнт фінансової залежності.

Важливим показником фінансової стійкості підприємства є коефіцієнт автономії або, як його ще називають, коефіцієнт концентрації власного капіталу. Він показує частку власних коштів (капіталу) у загальній сумі всіх коштів (капіталу) підприємства, які використовуються ним для здійснення статутної діяльності.

Розраховується коефіцієнт автономії як співвідношення власного капіталу до суми усіх активів підприємства. Динаміка цього показника вказує на стабільність структури капіталу та обрану стратегію розвитку підприємства. Вважається, що мінімальним значенням коефіцієнту автономії є 0,5.

Коефіцієнт фінансової стабільності (співвідношення власних і позичкових коштів) показує, скільки позичкових коштів залучило підприємство на одну гривню вкладених в активи власних коштів. Він розраховується діленням власних джерел (власного капіталу) на суму термінових і довгострокових зобов'язань. Нормальним вважається стан, коли коефіцієнт фінансової стабільності більший від одиниці [3, с. 13–14].

Коефіцієнт забезпечення власними коштами характеризує рівень забезпечення підприємства власними коштами. Розраховується цей показник як відношення суми фактичної наявності джерел власних і прирівняних до них коштів (за винятком сум заборгованостей за розрахунками з учасниками, доходів майбутніх періодів і платежів) до суми обігових активів. Підприємство вважається забезпеченим власними коштами, якщо цей коефіцієнт більший від 0,1.

Фінансова стійкість підприємства оцінюється також коефіцієнтом співвідношення залучених і власних коштів. Цей показник показує, скільки позичкових коштів залучило підприємство на одну гривню вкладених в активи власних коштів. Розраховується він співвідношенням всієї суми зобов'язань за залученими коштами до суми власних коштів [3, с. 14]. Нормальним є такий стан у підприємства, коли коефіцієнт менший 1 [1, с. 347].

Якщо коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів перевищує одиницю, то фінансова стійкість та автономність підприємства досягає критичної величини.

Важливим показником, який характеризує фінансову стійкість підприємства, є коефіцієнт довгострокового залучення позичкових коштів. Він показує, скільки довгострокових позичкових коштів використано для фінансування активів підприємства поряд із власними коштами. Розраховують цей коефіцієнт діленням суми довгострокових кредитів та інших позичкових коштів на суму власних коштів.

Важливе значення для вивчення фінансової стійкості підприємства має і розрахунок коефіцієнта залучення довгострокових позичкових коштів у сумі довгострокових активів. Розраховується цей коефіцієнт як відношення суми довгострокових позичкових коштів до суми довгострокових активів. Цей коефіцієнт показує, скільки довгострокових позичкових коштів і кредитів банку припадає на одиницю довгострокових активів підприємства.

Ступінь залежності підприємства від кредиторів визначається завдяки коефіцієнту концентрації залученого капіталу. Визначається він співвідношенням суми довгострокових і короткострокових вкладень до суми активів підприємства.

Для визначення частки активів, що належать до власного капіталу, визначається коефіцієнт фінансової залежності, який можна розрахувати як співвідношення активів підприємства до власного капіталу.

Для визначення фінансової стійкості підприємства можуть розраховуватися додатково й інші показники забезпеченості підприємства відповідними джерелами і коштами, які підтримують його стабільність.

На фінансову стійкість підприємства впливають різноманітні фактори, серед яких: становище, яке займає підприємство на ринку; попит на продукцію, що випускається; потенційні можливості ділового співробітництва; ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів; наявність неплатоспроможних дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій [3, с.14–15].

Розмаїття факторів, що впливають на діяльність підприємства, зумовлює різні аспекти його стійкості.

Щодо градації внутрішніх факторів, – цікавим видається підхід М.В. Афанасьєва та А.Б. Гончарова. Вони стверджують, що на ефективність та результативність фінансово-господарської діяльності підприємства впливають:

- 1) технологія – технологічні нововведення, технологічний рівень, методи та форми організації трудових процесів;
- 2) устаткування – технічний рівень, організація ремонтно-технічного обслуговування, строки експлуатації;
- 3) матеріали та енергія – ресурсозбережність, якість продукції, матеріаломісткість та енергоємність устаткування;
- 4) продукція – ціна, якість та зовнішній вигляд продукції;
- 5) персонал – ділові якості працівників, продуктивність праці, мотиваційний механізм;
- 6) організація і системи – єдність трудового колективу, норми управління, спеціалізація та координація управлінських процесів;
- 7) методи роботи – систематичний аналіз стану робочих місць та їх атестація, підвищення кваліфікації персоналу;
- 8) стиль управління – професійна компетентність, діловитість та висока етика взаємовідносин між людьми [4, с. 239–240].

І все ж таки найбільш комплексний підхід щодо класифікації внутрішніх факторів запропоновано в роботі Градова. Він вважає, що на фінансову стійкість підприємства впливають такі фактори:

- 1) конкурентна позиція, а саме мета та галузь діяльності, традиції репутація та імідж підприємства;
- 2) принципи діяльності – форма власності, система управління, інноваційна діяльність, форма спеціалізації;

3) ресурси та їх використання – прогресивність засобів та методів виробництва, тривалість виробничого циклу, стан виробничих запасів та їх оборотність;

4) маркетингові стратегії та політика – сегментація ринку, стратегія підприємства; товарна, цінова, збутова та комунікаційна політика;

5) фінансовий менеджмент – структура балансу, платоспроможність, ліквідність, співвідношення власного та позикового капіталу, вартість капіталу, інвестиційна привабливість [5, с. 15].

Необхідно також розглянути бачення деяких вчених щодо зовнішніх факторів фінансової стійкості підприємств.

Так, А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін та Є.В. Негашев [6, с. 18–19] пропонують фактори зовнішнього середовища підприємства класифікувати на фінансово-економічні, соціальні та природні. Автори відзначають, що соціальні та фінансово-економічні фактори залежать від діяльності виробничого колективу підприємства, оскільки входять до орбіти планування його соціального та фінансово-економічного розвитку.

Т.Б. Берднікова [7, с. 104] вважає, що зовнішні умови господарювання підприємства відображають економічну ситуацію в державі та за кордоном, в окремих регіонах і на галузевих ринках. Найважливішими з них є величина податкових ставок, рівень відсотків за кредити, ступінь монополізації галузі, кон'юнктура ринку та інвестиційна активність підприємства.

Н.Н. Селезньова та А.Ф. Гонова [8, с. 344] підкреслюють, що на фінансову стійкість підприємства впливають економічні умови господарювання; стан техніки та технології; платоспроможний попит і рівень доходів споживачів; податкова та кредитна політика уряду; законодавчі акти, якими регламентується діяльність підприємства.

М.В. Афанасьєв та А.Б. Гончаров [1, с. 241] до складу факторів зовнішнього середовища підприємства відносять:

1) державну економічну та соціальну політику – практична діяльність владних структур, види законодавства, фінансові інструменти, економічні правила та нормативи, ринкова і соціальна інфраструктура;

2) інституціональні механізми – інститути, асоціації, дослідні та навчальні центри, що функціонують на національному, регіональному та галузевому рівнях;

3) інфраструктуру – комунікація, спеціалізовані інформаційні системи, транспорт, торгівля, інноваційні фонди, комерційні банки, фондові біржі;

4) структурні зміни в економіці та суспільстві – технології, наукові дослідження та розробки; склад і технічний рівень засобів праці; масштаби виробництва; моделі зайнятості населення в різних галузях і сферах.

Необхідно відзначити, що за останні роки у більшій частині вітчизняних підприємств погіршилась фінансова стійкість, як результат знизилась інвестиційна привабливість. Цю ситуацію можна пояснити низкою об'єктивних причин, а саме:

1) в господарському обороті більшості вітчизняних підприємств досить значна частка позикового капіталу, причому темпи приросту позикового капіталу суттєво перевищують темпи приросту власного;

2) переважне використання короткострокового позикового капіталу як джерела фінансування довгострокових вкладень, що обумовлювалося неможливістю залучення довгострокових банківських кредитів;

3) постійний дефіцит ліквідних активів (власного оборотного капіталу), що спонукало до збільшення обсягів позикового капіталу;

4) наявність понаднормових та неліквідних запасів товарів, які не користуються попитом та, як результат, з одного боку, дефіцит власних оборотних коштів, а з іншого – зменшення обсягів реалізації та суми прибутку;

5) постійне або періодичне невиконання зобов'язань перед кредиторами, інвесторами зумовлене збитковою діяльністю;

6) використання зношеного, застарілого та непродуктивного обладнання;

7) недостатня диверсифікація діяльності. [9, с. 82–83].

Висновки. Необхідно відзначити, що фінансова стійкість відображає стан фінансових ресурсів і ступінь їхнього використання, при якому підприємство може вільно маневрувати грошовими коштами, а також може забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції.

Найвища ознака фінансової стійкості підприємства – його здатність функціонувати та розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища, які істотно змінюються. Для цього підприємству необхідно володіти гнучкою структурою фінансових ресурсів і мати можливість залучати позичкові кошти, іншими словами бути кредитоспроможним.

У ринкових умовах діяльність підприємств становить комплекс взаємопов'язаних господарських процесів, які, у свою чергу, залежать від різних факторів. Якщо один із цих процесів не приймати до аналізу фінансової стійкості, то оцінка впливу прийнятих у розрахунок факторів, а також висновки можуть бути неспроможними забезпечити фінансову стійкість. Як правило, будучи тісно пов'язаними, перелічені фактори нерідко по-різному впливають на результати функціонування підприємства, а отже, і на його фінансову стійкість. Негативна взаємодія одних факторів здатна знизити і навіть повністю знищити позитивний вплив інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філімонов О.С. Фінанси підприємств. – К.: Кондор, 2005. – 400 с.
2. Марченко О. Мирончук В. Фінансова стійкість: методика і практика оцінки // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАНГ. – 2003. – № 8. – С. 111–115.
3. Тулай О.І. Фінансова стійкість підприємства та фактори, які на неї впливають // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць – 2006. – № 219. – С. 11–17.
4. Афанасьєв М.В., Гончаров А.Б. Економіка підприємства. – Х.: ВД "Інжек", 2003. – 410 с.
5. Градова А.П. Кузина Б.М. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой. – СПб.: Специальная литература, 1996. – 510 с.
6. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С., Негашев Е.В. Методика финансового анализа. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 208 с.
7. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия. – М.: ИНФРА, 2003. – 215 с.
8. Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. Финансовый анализ. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 479 с.
9. Докієнко Л.М. Подолання актуальних проблем управління фінансовою стійкістю вітчизняних підприємств як передумова забезпечення їх інвестиційної привабливості // Фінансова система України. Зб. наук. праць. – Острого: НаУ "Острозька академія". – 2006. – № 8. – Ч. 2. – С. 82–91.

УДК 6588:303.4-052

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАЧІВ

Суббота В.І.

Донецький університет економіки та права

В статті розглянуто методологічні особливості маркетингового дослідження потребителів, виявлено особливості методів збору інформації і пропонується використання комбінованого методу як найбільш ефективного при проведенні маркетингових досліджень.

Ключевые слова: опрос, анкетирование, методы, сбор первичной информации, исследование, маркетинговое исследование.

In the article methodological features of consumers marketing research are considered, features of information gathering methods are revealed and the use of combined method as the most effective one at conducting of marketing research is proposed.

Key words: survey, questionnaire, methods, gathering of primary information, research, marketing research.

Постановка проблеми та її зв'язок з найважливішими науковими та практичними завданнями. В Україні масштаби використання маркетингових досліджень ще не набули широкого розповсюдження, але все-таки їх застосування йде дуже активно. Все більша кількість фірм використовують маркетингові дослідження при своїй економічній діяльності, з'явилися спеціалізовані агентства по проведенню маркетингових досліджень, можна говорити, що вже склався ринок маркетингових досліджень. Надалі їх роль, звичайно, тільки зростатиме. Як відзначає В.М. Терещенко, українські менеджери набагато менше схильні уникати невизначеності, чим це потрібно для ухвалення ідеального управлінського рішення. Понизити рівень невизначеності і ризику дозволяють маркетингові дослідження. Для ефективного проведення маркетингового дослідження необхідно застосовувати лише ті